

GRIMME, Hubert

(1864-1942)

Alman şarkiyatçısı.

24 Ocak 1864 tarihinde Paderborn'da doğdu. Babası, Münster Akademisi'nce kendisine ilk fahri doktora pâyesi verilen lise müdürü ve Saverland'ın mahalli şairi Friedrich W. Grimme'dir. Yüksek öğrenimini Münster'de bir sömestr okuduktan sonra Berlin'de Semistik, Germanistik ve klasik filoloji bölümlerinde tamamladı. Eduard Sachau'un yanında tamamladığı *Palmyra in muslimischer Zeit* adlı teziyle doktor unvanını kazandı (1886). Daha sonra Münster'de Almanca ve Latince okuttu. 1889 yılında doçent unvanı ile yeni kurulan Freiburg Üniversitesi Şarkiyat Bölümü'ne öğretim üyesi tayin edildi. Üç yıl sonra profesör, 1909'da da aynı üniversitenin rektörü oldu. Ertesi yıl Münster Üniversitesi'ne davet edilerek yeni kurulan şarkiyat bölümünün başına getirildi. Burada yaklaşık yirmi yıl öğretim üyeliği yaptıktan sonra 1929 yılında emekliye ayrıldı; 5 Eylül 1942'de öldü.

Doğu ülkelerini birçok defa ziyaret eden Grimme 1905 yılında Cezayir, Tunus ve Fas'ı dolaşmış, 1909'da uzunca bir süre Mısır ve Filistin'de bulunmuş, 1911'de tekrar Mısır'a ve Yunanistan üzerinden İstanbul'a gitmiş, 1927'de son defa Kahire ve Filistin'i ziyaret etmiştir.

Eserleri. Grimme, Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim üzerindeki çalışmalarının yanında Süryânî ve İbrânî metrik sistemleriyle Filistin'de ve Güney, Kuzey Arabistan'da bulunan kitâbeler hakkında yaptığı incelemelerle tanınmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır. 1. *Mohammed I: Das Leben* (Münster 1892); *Mohammed II: Einleitung in den Koran, System der koranischen Theologie* (Münster 1895). I. ciltte Hz. Peygamber'in hayatını ve şahsiyetini, II. ciltte Kur'an-ı Kerim'in sistematizini konu edi-

nen Grimme bu eserde, araştırmacıların hadis külliyyatı ve siyer kitaplarında yer alan rivayetlerin sahih ve uydurma olanlarını tesbit hususunda sağlam bir yol bulamadıklarını, ayrıca bu kaynaklardaki haberlerde Mekke döneminin açık bir şekilde aksettirilmediğini ileri sürerek çalışmalarını çok zengin ve sağlam bir kaynak kabul ettiği Kur'an'a dayandırdığını söyler. Bu çalışmasında kabul edilmesi mümkün olmayan tuhaf bir iddia ile ortaya çıkmıştır. Bu iddiaya göre ilk ve orijinal şekliyle İslâmiyet, bir din olmaktan çok o günkü topluma hâkim olan sosyal bozuklukların düzeltilmesini ve bilhassa zenginlerle fakirler arasındaki farklılıkların giderilmesini hedef alan ve bunun için de fakirlere yardım edilmesini bir vacibe olarak emreden sosyal bir harekettir. Ayrıca Hz. Muhammed'in başlangıçta yeni bir din tebliğcisi kişiliğiyle ortaya çıkmadığını ve insanları sosyalizme çağırdığını iddia etmiştir. Peygamber'i sosyalist bir reformcu gibi gösteren bu iddia Batılılar arasında dahi kabul görmemiş, meselâ Hollandalı müsteşrik C. Snouck-Hurgronje yazdığı uzun bir makalede Resûl-i Ekrem'i bir sosyalist davetçi gibi göstermenin doğru olmadığını belirtmiştir. 2. *Mohammed. Die weltgeschichtliche Bedeutung Arabiens* (München 1904). 3. *Der Koran* (Paderborn 1923). Kur'an-ı Kerim'in Almanca tercümesidir (eser ve makalelerinin bir listesi için bk. Taeschner, s. 386-392).

BİBLİYOGRAFYA:

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 317; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 414; C. Snouck-Hurgronje, "Une nouvelle biographie de Mohammed (H. Grimme, Mohammed)", *Revue de l'histoire des religions*, sy. 30, Paris 1894, s. 48-70, 149-178; F. Taeschner, "Hubert Grimme", *ZDMG*, sy. 96 (1942), s. 381-392; Muhammed Kâmil İlyâz, "Şafâhât min târihi'l-istişrâk", *MMLADm.*, XLIV/4 (1979), s. 793-794.

 MUSTAFA FAYDA
GROHMANN, Adolf

(1887-1977)

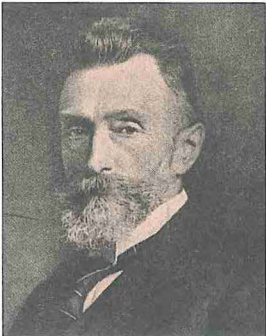
Arapça papirüsler üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Avusturyalı semitist.

1 Mart 1887'de Avusturya'nın Graz şehrinde doğdu ve o tarihte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir şehri olan Prag'da yetişti. Yüksek tahsilini Viyana Üniversitesi'nde Sâmî diller ve Eski Mısır dili üzerinde yaptı. Hocaları arasında, sonraki araştırmalarında da ge-

niş ölçüde etkileri hissedilen David Heinrich von Müller ve Josef Ritter von Karabacek gibi tanınmış bilginlerin özel bir yeri vardır. Çalışmalarında önce Habeş diline ve Güney Arabistan yazıtlarına yönelmiş de ilmî faaliyetlerinin asıl ağırlığını Arapça papirüs araştırmaları oluşturmuştur.

Viyana'da doktorasını verdikten sonra Filistin ve Mısır'a bir seyahat yaptı. Doçent olmasının (1915) ardından Viyana Kraliyet Kütüphanesi'ndeki Arşidük Rainer papirüs koleksiyonunu düzenleyip işlemekle görevlendirildi. 1921'de Prag'daki Alman Üniversitesi'nde Sâmî diller profesörlüğüne tayin edildi ve 1945 yılına kadar burada kaldı. Daha sonra Innsbruck'a yerleşti; 1949-1956 yılları arasında İslâm tarihi ve arkeolojisi profesörü olarak Kahire'de çalıştıktan sonra yurduna dönüp hayatının geri kalan yıllarını burada geçirdi. 1937'de Avusturya İlimler Akademisi'ne, 1956'da Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'ye üye olan Grohmann 21 Eylül 1977 tarihinde öldü. Yetmiş yaşına basması münasebetiyle yapılan kutlama töreni için meslektaşı Albert Dietrich'in hazırladığı konuşma metnine eklenen bibliyografyasında, 1957 yılına kadar yazdığı eser ve araştırmalarının sayısının kırkın üzerinde olduğu görülmektedir. Daha sonraki yıllarda da çalışmalarını sürdürerek kendi alanında çok takdir toplayan eserlerini arttırmaya devam etmiştir.

Eserleri. Grohmann'ın eserlerinin çoğu Arapça papirüsler üzerinedir. Kahire'de profesörlük yapmasının asıl sebebi, bu tür yazılı belgelerin hemen hepsi Mısır'da bulunduğu buradaki zengin kaynakları yerinde inceleyebilmektir. Kahire'deki koleksiyonlardan başka Viyana, Berlin, Heidelberg, Prag ve Milano'da bulunan papirüslerden de örnekler yayımlamış ve bu yayınların başına metinlerin genişçe özetlerini ve hazırladığı giriş mahiyetindeki incelemeleri de eklemiştir. Bu konudaki eserlerinden ikisi özellikle anılmaya değer; bunlardan biri, Dârü'l-kütübi'l-Misriyye'deki papirüslerin neşri olan ve büyük boy bes cilt tutan *Arabic Papyri in the Egyptian Library* (Kahire 1934-1955), diğeri ise papiroloji ilmine giriş mahiyetindeki *Einführung und Chrestomathie zur arabischen Papyruskunde*'dir (Prag 1955). İkinci eser, vaktiyle Mitteis ve Wilcken'in Grekçe papirüsler için yazdıkları "Papirolojinin Esasları ve Seçmeler" adlı çok önemli kitap kadar değerli sayılmaktadır. Bertold Spuler idaresinde Leiden'de ge-

Hubert Grimme

GROHMANN, Adolf

Brill Yayınevi'nce neşredilen tanınmış ilmi dizi *Handbuch der Orientalistik*'in Arapça papirüs ilmi konusunu da yine Grohmann yazmıştır. Diğer önemli çalışmaları da şunlardır: *Arabische Palaeographie* (I-II, Wien 1967, 1971); *Handbuch der Orientalistik: Arabische Chronologie* (I. kısım, ek 2, Leiden 1966); "The Problem of Dating Early Qur'āns" (*Der Islam*, XXXIII [1958], s. 213-231); *The Islamic Book: A Contribution to its Art and History from VII-XVII Century* (T. W. Arnold ile birlikte, Paris 1929); "Bibliotheken und Bibliophilen im islamischen Orient" (*Festschrift der National-Bibliothek in Wien*, Wien 1926, s. 431-442); "Texte zur Wirtschaftsgeschichte Aegyptens in arabischer Zeit" (*Ar.O.*, sy. 7 [1935], s. 437-472); *Zum Steuerwesen im arabischen Aegypten* (Brüksel 1938).

Grohmann'ın bu çalışmalarının yanında birçok incelemesi *The Encyclopaedia of Islam*'in birinci ve ikinci edisyonlarında madde olarak yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

B. Spuler — L. Forrer, *Wissenschaftliche Forschungsberichte der Vorderen Orient*, Bern 1954, s. 139-140; *Kürschners Deutsche Gelehrten-Kalender*, 1961, Berlin 1961, I, 598-599; J. Sauvaget, *Introduction to the History of the Muslim East*, Berkeley-Los Angeles 1965, s. 17, 77, 111-112, 139; R. Paret, *Arabistik und Islamkunde an Deutschen Universitäten*, Wiesbaden 1966, s. 56-57; *The Study of the Middle East* (ed. L. Binder), New York-London 1976, s. 101; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrihün*, Kahire 1980, II, 285-286; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (nşr. Fuad Sezgin), Frankfurt 1992, III/14, s. 160-166; Şinasi Tekin, *Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap ve Kağıt Damgaları*, İstanbul 1993, s. 110, 116; A. Dietrich, "Hochverehrter Herr Professor Grohmann!", *Isl.*, XXXIII/1-2 (1957), s. 1-4; H. L. Gottschalk, "Kurze Worte des Gedenkes (über Adolf Grohmann)", *Af.O.*, sy. 25 (1974-77), s. 355 vd.

TURGUT AKPINAR

GRÖNBECH, Kaare

(1901-1957)

Danimarkalı Türkolog.

Frederiksborg'da doğdu. Türkoloji'ye karşı duyduğu ilgi, Orhun kitâbelerini çözen Vilhelm Thomsen'in öğrencilerinden olan babası Vilhelm Peter Grønbech'ten gelmektedir. Kopenhag Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'nde okuduğu klasik filoloji bölümünden 1927'de mezun oldu ve arkasından araştırma yapmak üzere Türkiye'ye gitti. 1932-1946 yılları arasında öğretmen tayin edildiği

Øregard Lisesi'nde Grekçe ve Latince dersleri verdi. Bu arada Türk dilinin yapısı üzerinde çalışarak *Der Türkische Sprachbau I* adlı kitabını yayımladı (Copenhagen 1936). Aynı yıl eseri, milletlerarası bilim çevrelerinde büyük ilgi görüp tanınmış Türkologlar tarafından değerlendirilince Kopenhag Üniversitesi'nde doktora tezi olarak kabul edildi. Grønbech 1937'de Türkiye'de, 1938-1939 yıllarında II. Danimarka Orta Asya Kurulu üyesi olarak Kuzeybatı Çin'de ve İç Moğolistan'da araştırmalar yaptı. Böylece Türk ve Moğol dünyasını yakından tanıma fırsatı buldu ve ayrıca pek çok eski Moğol el yazması ile tahta baskısı (xylography) eser topladı. Bu alandaki en zengin koleksiyonlar arasında yer alan söz konusu eserler halen Danimarka Kraliyet Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.

Grønbech Asya gezisinden dönünce Kopenhag Üniversitesi'nde öğretim üyesi oldu ve 1942'de doçentliğe, 1947'de profesörlüğe yükseldi. 1943 yılında Kraliyet Bilimler Akademisi üyeliğine getirildi; daha sonra aralarında Türk Dil Kurumu'nun da bulunduğu yabancı bilim akademileri ve dil kuruluşlarına üye seçildi. Kopenhag'da Orta Asya Araştırmaları Merkezi'ni kuran Grønbech Danimarka-Çin Kurumu, Fin-Ugur Kurumu, Ural-Altay Kurumu, III. Danimarka Orta Asya Keşif Heyeti, Milletlerarası Şarkiyatçılar Birliği gibi birçok kurum ve organizasyonun başkanlığını veya yönetim kurulu üyeliğini, *Acta Orientalia*, *Central Asiatic Journal* ve *Ural-Altayische Jahrbücher* gibi bilimsel periyodiklerin editörlüğünü veya yayın kurulu üyeliğini yaptı. Avrupa'nın çeşitli üniversitelerinde misafir profesör olarak bulundu. Grønbech 21 Ocak 1957'de en verimli çağında Kopenhag'da öldü.

Eserleri. İrili ufaklı elliden fazla çalışması bulunan Grønbech'in en önemli eserleri şunlardır. 1. *Der Türkische Sprach-*

bau I (Copenhagen 1936). Müellif kitabın ikinci ve üçüncü bölümleri üzerinde çalışmaya başlamışsa da bunları tamamlayıp yayımlayamamıştır. John R. Krueger, 1979'da eseri *The Structure of the Turkic Languages* adıyla İngilizce'ye çevirmiştir (Indiana University Uralic and Altaic Series, nr. 136). 2. *Codex Cumanicus* (Copenhagen 1936). Kendi kurduğu "Monumenta Linguarum Asiae Maioris" adlı tıpkıbasım dizisinin ilk kitabıdır. 3. *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus* (Copenhagen 1942). Aynı dizinin "Subsidia" bölümünde yayımlanan, Latin yazısıyla kaleme alınmış bu en eski Türkçe yazmanın sözlük kısmıdır. 4. *Tschuwasschische Gesänge* (Vienna-Lepzig 1942). Çuvaşça türkû metinlerinin transkripsiyon ve tercümesidir. 5. *Mongolske Tekster i Originalskrift, samlet of K. Grønbech* (Copenhagen 1945). Orijinal Moğol yazısıyla kaleme alınmış Moğolca metinler mecmuasıdır. 6. *Rabghuzi Narrationes de Prophetis* (Copenhagen 1948). "Monumenta Linguarum Asiae Maioris" dizisinin dördüncü kitabı olarak yayımladığı Rabgüzi'nin *Kısasü'l-enbiyâ* adlı eserinin tıpkıbasımıdır. 7. *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian* (Wiesbaden 1955). John R. Krueger ile birlikte yazdıkları klasik Moğolca'nın gramer ve sözlüğüdür.

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akiki, *Müsteşrihün*, Kahire 1980, II, 529; J. R. Krueger, "In Memoriam Kaare Grønbech (1901-1957)", *CAJ*, III (1957), s. 3-5, 13-18; U. Posch, "Kaare Grønbech as Mongolist and Turkologist", a.e., s. 6-12; O. Pritsak, "Kaare Grønbech, 1901-1957", *UJAJ*, sy. 29 (1957), s. 81-87; Zeki Velidi Togan, "Türkolog Profesör Groenbech'in Vefatı", *TY*, sy. 265 (1957), s. 571-573; A. Dilaçar, "Kaare Grønbech (1901-1957)", *TDL*, VI/67 (1957), s. 391-392; a.mf., "İskandinav Yurtlarında Türkoloji", a.e., XXVIII/259 (1973), s. 36-37; M. Mansuroğlu, "Kaare Grønbech (1901-1957)", *TDED*, VIII (1958), s. 113-120; "Grønbech, Kaare", *TA*, XVIII, 87-88; "Gronbech, Kaare", *TDEA*, III, 373; "Gronbech, Kaare", *ABr*, X, 59.

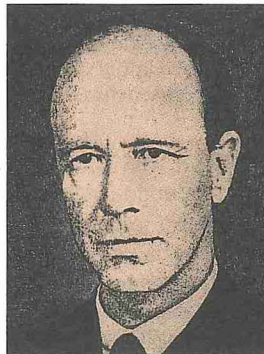
HASAN EREN

GRÖNBECH, Vilhelm Peter

(1873-1948)

Danimarkalı Türkolog.

Kopenhag Üniversitesi'nde okumuş, Vilhelm Thomsen'in genel dil bilimi derslerini takip etmiştir. Başlangıçta aynı üniversitede İngiliz dili ve edebiyatı doçentliği yapmış (1908-1911), daha sonra dinler tarihi dersleri vererek *Primitive Re-*

Kaare Grønbech